

Het Rampenplan

Meestal is onderwijs er op gericht om problemen op te lossen. Soms is het echter leuker en levert het een grotere of een nieuwe opbrengst aan ideeën op als studenten van perspectief moeten wisselen en de opdracht krijgen om ongegeneerd, zonder nuance en vrij van ballast tips, oplossingen en maatregelen te bedenken om het probleem te verergeren of uit de hand te laten lopen. De informatieve waarde van zulke rampenplannen is vaak groot, omdat uit de *don'ts* meestal ook wel de *do's* kunnen worden afgeleid.

1. Werkwijze

1. De docent presenteert een probleem dat opgelost of een doel dat bereikt moet worden;
2. De studenten stellen in groepjes een rampenplan samen. Deze dient zoveel mogelijk noodlottige en contraproductieve handelingen en maatregelen te bevatten;
3. De rampenplannen worden plenair uitgewisseld en besproken. De docent geeft feedback op de verzamelde *don'ts* en vult deze aan met valkuilen waar professionals in de praktijk nog vaak intuïtief dreigen in te tuimelen. De plenaire bijeenkomst wordt afgesloten met (het opstellen) van een gewenst handelingsverloop en de daarbij behorende *to do*-lijst;
4. De student krijgt een verwerkingsopdracht waarin geoefend wordt om een vergelijkbaar probleem (zoals gesteld in 1) volgens de voorschriften aan te pakken.

2. Voorbeeld

Een voorbeeld van een rampenplan is opgenomen in het kader 'Vijftien tips voor een catastrofaal college'. Een ander rampenplan komt uit een onderwijsbijeenkomst van docenten Sociale Wetenschap die zich bogen over de vraag: Hoe demotiveer ik mijn studenten? Dat krijgt men volgens het team op de volgende manier voor elkaar:

- Geef aan dat het een onbelangrijk vak is, van generlei niveau, waar iedereen over struikelt;
- Maak duidelijk dat wat ze nu leren totaal irrelevant is voor later;
- Leg uit dat vroeger alles beter was;
- Neem de wensen van studenten niet serieus en ga er zeker niet op in;
- Stel veel en onhaalbare eisen aan studenten en verander deze regelmatig;
- Zorg er voor dat eenmaal opgelopen achterstanden niet meer in te halen zijn;
- Gebruik veel onduidelijke en tegenstrijdige criteria die je zelf eigenlijk ook niet begrijpt en laat dat vooral ook merken;
- Beoordeel op willekeurige wijze zonder feedback en discussiemogelijkheid;
- Verander de toetsvorm op het allerlaatste moment;
- Voorkom enige samenhang in het onderwijs, laat het een zoektocht worden voor de student;
- Zorg voor chaos in de organisatie;
- Laat uw onvrede over uw onderwijsstaak duidelijk merken, waarbij u regelmatig naar 'boven' schopt;

- Wijt voorkomende problemen aan het systeem of de domheid van de studenten;
- Zorg dat apparatuur niet werkt en dat je er wel van afhankelijk bent;
- Zorg dat je zoveel mogelijk aan het woord bent...

Vijftien tips voor een catastrofaal college

- 1 Begin nipt op tijd of liever nog iets te laat, en verontschuldig u mompelend over de file en de slechte bereikbaarheid.
- 2 Excuseer u dat u zich slecht heeft voorbereid en begin dan met het voorlezen van uw tekst, waarbij u goed laat blijken dat de tekst ook u voor het eerst onder ogen komt. Dat is niet erg, want u weet uw gezicht te redden door aan te geven dat de tekst van een ander is, vandaar die rare zinsconstructies.
- 3 Kijk vooral uw publiek niet aan, houd uw aandacht gericht op het papier, en als u een dia laat zien of een white-board gebruikt praat hier dan gerust tegen en laat uw rug eens zien.
- 4 Benadruk aan het begin dat u het zeer kort zult houden en eindig tenslotte te laat, u heeft tenslotte meer te melden dan uw publiek op voorhand dacht.
- 5 Laat aan de hoeveelheid transparanten, dia's, en schermbeelden zien hoeveel u wel niet van het onderwerp weet. Laat elk plaatje niet langer dan 10 seconden zien en vertel alvast over het volgende of indien mogelijk over het vorige plaatje.
- 6 Wees zuinig met transparanten. Stop zo veel mogelijk informatie op ieder plaatje door gebruik te maken van een klein lettertype.
- 7 Als u dia's vertoont, zorg dan dat de zaal pikke donker is, dat er een aangenaam warme temperatuur heerst en dat het scherm niet te groot is, onder een verkeerde hoek staat opgesteld en prettig belicht wordt door de bovenhangende lichtbronnen.
- 8 Heeft u een pijlaanwijzer op batterijen? Prachtig, schijn daarmee dan door de hele zaal. Aandacht is dan verzekerd.
- 9 Bij het gebruik van video is het aan te raden veel verschillende fragmenten van diverse cassettes te vertonen. Heeft het publiek steeds even de tijd om wat met elkaar te kletsen.
- 10 Denk er van tevoren niet aan dat u iets gaat presenteren, daar word je alleen maar nerveus van. Werk vooraf vooral niets op papier uit. Het is toch donker. Als het moment daar is bent u echt nog vroeg genoeg en de spontane improvisatie wordt geheid op prijs gesteld.
- 11 Loop vooral veel heen en weer, zeker als u een microfoon op een statief gebruikt. Het allerbeste is wel dat de projectie af en toe op uw kleding te zien is.
- 12 Structuur is volstrekt onbelangrijk. De presentatie kan dan verrassende wendingen nemen.
- 13 Spreek zo snel mogelijk, waarmee vragen stellen heel eenvoudig wordt voorkomen. Wordt er toch een vraag gesteld, vertoon dan snel een volgend scherm of leg vlot een nieuwe transparant op de projector of spreek zo langzaam als u kunt en vul de leegtes op met 'ahhhs' of 'uhmms' of iets dergelijks, wees ook daar creatief in.
- 14 Vermijd zoveel mogelijk voorbeelden, anekdotes of persoonlijke ontboezemingen, zeg om de paar zinnen dat u helaas de tijd ontbreekt wat dieper op het thema in te gaan, refereer waar mogelijk aan experts die niemand kent behalve uzelf.
- 15 Besluit uw vlammend betoog zonder de clu te verklappen, conclusies te trekken of een uitsmijter te geven. Het liefst met de zin "Is het al zo laat, nou ik geloof dat ik zo alles wel heb gehad..."

Naar Ad Vianen, 1996

3. Opmerkingen

- Iets algemenere vragen zijn: wat kan er allemaal fout gaan in dit proces (risicoanalyse)? Hoe fout kan het eigenlijk gaan als we ons algeheel pessimisme veroorloven (worst case scenario)? Welke factoren kunnen in het spel zijn die maken dat redelijke verwachtingen of voorspellingen niet uitkomen of dat zorgvuldig opgestelde plannen niet tot het gewenste resultaat leiden (contingency-analyse)? Welke argumenten kunnen worden ingebracht tegen deze algemeen aanvaarde stelling (advocaat-van-de-duivel benadering)?

- Als men studenten uitnodigt tot zwartkijken (naar valkuilen, risico's, don'ts), dient men ertegen te waken dat studenten hun vertrouwen in de professionaliteit van de beroepsgroep of zelfs in de mogelijkheid van professioneel handelen verliezen; een kritische geest is geen doel in zichzelf maar een hulpmiddel voor feilbare mensen om rationeel, zorgvuldig en constructief te handelen.

4. Varianten

- Variant op het *worst-case-scenario* is het catastrofe-theater, in kleine groepjes wordt geïnventariseerd wat er zoal mis zou kunnen gaan (ergste angsten) en dit doemscenario wordt vervolgens uitgespeeld en nabesproken.